ЗІҐМУНД ФРОЙД УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНА USFU

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва дисципліни	**КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ТЕОРІЙ У ПСИХОЛОГІЇ**	
Викладач (-і)	**МИКОЛА МАКСИМОВ ВОЛОДИМИРОВИЧ**	
Контакт викладача	mykola.maksymov@usfu.edu.ua	
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)	
Семестр вивчення	IV	
Обсяг дисципліни	Кредитів ЄКТС: Усього годин: Лекцій: Практичних / семінарських занять: Самостійної роботи:	3 90 10 6 74
Форма контролю	**ЗАЛІК**	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Мова вивчення	Українська	

АНОТАЦІЯ

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів вищої освіти здатності до критичного осмислення та оцінки провідних психологічних теорій у їхньому історико-науковому та сучасному контексті. Вона забезпечує глибоке розуміння методологічних засад, філософських передумов і практичної значущості різних концептуальних моделей, а також навчає застосовувати критерії науковості, верифікації та фальсифікації до психологічних знань.

У процесі вивчення дисципліни аспіранти набувають навичок порівняння та інтеграції різних теоретичних підходів, розвитку власної наукової позиції та аргументованої дискусії. Особлива увага приділяється аналізу класичних і сучасних теорій, інтегративних моделей та їхньому практичному застосуванню у дослідницькій і професійній діяльності.

Курс поєднує методологічну, теоретичну та прикладну складові, сприяючи розвитку критичного мислення, академічної культури та здатності до самостійного наукового пошуку.

МЕТА І ЗАВДАННЯ

Сформувати у здобувачів вищої освіти здатність до критичного осмислення, порівняння та оцінки наукових теорій у психології, розвинути навички аналізу їхніх концептуальних засад, методологічних обґрунтувань та практичної значущості.

Аспіранти мають навчитися критично осмислювати провідні психологічні теорії, аналізувати їхні концептуальні засади та методологічні підходи. Особлива увага приділяється порівнянню різних наукових шкіл, виявленню сильних і слабких сторін теоретичних моделей та визначенню їхньої практичної значущості у сучасних дослідженнях і професійній діяльності.

Ці завдання спрямовані на розвиток навичок аргументованої оцінки, формування власної наукової позиції та здатності інтегрувати різні підходи для вирішення прикладних психологічних проблем.

Основні завдання:

- Ознайомлення з основними теоріями — вивчення ключових концепцій, напрямів та шкіл психології.

- Формування критичного мислення — розвиток уміння ставити під сумнів, аналізувати та аргументовано оцінювати наукові положення.
- Порівняння теоретичних підходів — виявлення спільних і відмінних рис між різними концепціями та школами.
- Оцінка методологічних основ — аналіз валідності, надійності та обґрунтованості теоретичних моделей.
- Практичне застосування теорій — визначення можливостей використання різних теоретичних підходів у дослідженнях та професійній діяльності.
- Розвиток навичок аргументації — формування здатності будувати логічні, доказові та науково обґрунтовані висновки.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Навчальна дисципліна «Критичний аналіз наукових теорій у психології» складається з двох змістовних модулів:

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи критичного аналізу

Тема 1. Поняття критичного аналізу у науковій психології.

Тема розкриває сутність критичного аналізу як інструменту оцінки наукових знань у психології. Розглядаються його функції у формуванні об'єктивного бачення теоретичних положень та практичних висновків. Акцент робиться на необхідності відокремлення емпірично підтверджених фактів від гіпотетичних припущень. Студенти навчаються застосовувати критичний підхід для виявлення сильних і слабких сторін психологічних концепцій.

Тема 2. Методологічні підходи до оцінки психологічних теорій.

У темі аналізуються основні методологічні стратегії, що використовуються для оцінки наукових теорій у психології. Розглядаються принципи системного, порівняльного та історико-наукового аналізу. Особлива увага приділяється питанням валідності та надійності методологічних засад. Студенти отримують навички застосування різних методологічних інструментів для критичного осмислення теорій.

Тема 3. Критерії науковості та їх застосування у психології.

Тема присвячена визначенню критеріїв науковості, таких як емпірична перевірюваність, фальсифікованість та внутрішня логічна узгодженість. Розглядається їхня роль у відборі та оцінці психологічних теорій. Студенти вчаться застосовувати ці критерії для аналізу сучасних і класичних концепцій. Підкреслюється значення критеріальної бази для розвитку психології як науки.

Тема 4. Філософські засади побудови та оцінки теорій.

У темі розглядаються філософські основи наукового пізнання, що впливають на формування психологічних теорій. Аналізуються концепції позитивізму, постпозитивізму та конструктивізму. Показується, як філософські підходи визначають методологію та інтерпретацію психологічних знань. Студенти навчаються критично оцінювати теорії з урахуванням їхніх філософських передумов.

Тема 5. Проблема верифікації та фальсифікації психологічних концепцій.

Тема висвітлює питання перевірки наукових тверджень у психології та можливості їх спростування. Розглядаються підходи К. Поппера та сучасні дискусії щодо критеріїв істинності. Студенти аналізують приклади теорій, які пройшли або не пройшли перевірку на фальсифікацію. Акцент робиться на практичному значенні цих процесів для розвитку науки.

Змістовний модуль 2. Практика критичного аналізу психологічних теорій

Тема 6. Класичні теорії: психоаналіз, біхевіоризм, гуманістична психологія.

У темі здійснюється критичний аналіз класичних напрямів психології. Розглядаються їхні концептуальні засади, методологічні обґрунтування та практичне застосування. Студенти навчаються виявляти сильні сторони та обмеження кожного підходу. Підкреслюється значення класичних теорій для формування сучасної психологічної науки.

Тема 7. Когнітивні та соціальні теорії: аналіз концептуальних моделей.

Тема присвячена дослідженню когнітивних і соціальних теорій, що пояснюють процеси мислення, пам'яті та соціальної взаємодії. Розглядаються ключові моделі та їхні емпіричні підтвердження. Студенти навчаються критично оцінювати концептуальні положення та методи дослідження. Особлива увага приділяється практичним аспектам застосування цих теорій.

Тема 8. Сучасні інтегративні підходи та їх критична оцінка.

У темі аналізуються сучасні інтегративні концепції, що поєднують різні напрями психології. Розглядаються їхні переваги та виклики, пов'язані з узгодженням різних методологій. Студенти отримують навички критичного аналізу комплексних моделей. Підкреслюється значення інтегративних підходів для розвитку міждисциплінарних досліджень.

Тема 9. Практична значущість теорій у дослідницькій та прикладній діяльності.

Тема розкриває роль психологічних теорій у вирішенні прикладних завдань та проведенні наукових досліджень. Розглядаються приклади використання теоретичних моделей у психодіагностиці, психотерапії та освітній практиці. Студенти навчаються оцінювати ефективність застосування різних теорій. Акцент робиться на інтеграції теоретичних знань у професійну діяльність.

Тема 10. Формування власної наукової позиції через критичний аналіз та аргументацію.

У темі підкреслюється значення критичного аналізу для розвитку індивідуальної наукової позиції аспіранта. Розглядаються методи побудови аргументованих висновків та формування дослідницької ідентичності. Студенти навчаються інтегрувати різні теоретичні підходи у власні наукові роботи. Особлива увага приділяється розвитку навичок аргументації та академічної дискусії.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні:

1. Бандура А. Social Foundations of Thought and Action. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1986. 617 p.
2. Бондаренко, О. Ф. Психологія особистості: сучасні теорії та підходи. Київ: Либідь, 2019. 312 с.
3. Гусельцева М. С. Методологія психологічного дослідження. Київ: Либідь, 2020. 298 с.
4. Гусельцева, М. С. Теоретичні моделі у сучасній психології. Київ: Либідь, 2021. 276 с.
5. Кочубей, Т. І. Психологія мислення: сучасні концепції. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 244 с.
6. Лисенко, О. В. Критичний аналіз психологічних теорій: методологічні засади. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2024. 352 с.
7. Панок, В. Г. Психологія розвитку особистості. Київ: Ніка-Центр, 2015. 298 с.
8. Титаренко, Т. М. Життєвий світ особистості: проблеми теорії і практики. Київ: Либідь, 2003. 328 с.
9. Чепа, М. І. Методологія психологічного дослідження. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2017. 284 с.
10. Яременко, О. О. Психологія соціальної взаємодії. Київ: Академвидав, 2016. 310 с.

Додаткові:

1. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Cambridge: Harvard University Press, 1979. 330 p.
2. Bruner J. Acts of Meaning. Cambridge: Harvard University Press, 1990. 180 p.
3. Dewey J. How We Think. New York: Prometheus Books, 1991. 183 p.

4. Halpern D. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. New Jersey: Lawrence Erlbaum, 2003. 394 p.
5. Kelly G. The Psychology of Personal Constructs. New York: Norton, 1955. 560 p.
6. Kuhn T. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press, 2012. 210 p.
7. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Prentice Hall, 2001. 428 p.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin, 1961. 420 p.
9. Sternberg R. Handbook of Intelligence. Cambridge: CUP, 2019. 540 p.
10. Максименко, С. Д. Генеза здібностей і обдарованості. Київ: КМ Academia, 2006. 376 с.
11. Масименко Ю. Б. Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.
12. Піаже Ж. Психологія інтелекту. Київ: Основи, 2001. 414 с.
13. Поппер К. Логіка і зростання наукового знання. Київ: Основи, 1994. 352 с.
14. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Київ: Основи, 1996. 432 с.

Інформаційні ресурси:

1. PsycINFO (APA) — https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo (apa.org in Bing)
2. ERIC (Education Resources Information Center) — https://eric.ed.gov
3. Наукова бібліотека НБУ ім. Вернадського — http://www.nbuv.gov.ua
4. Книжкова палата України — http://www.ukrbook.net
5. Національна психологічна асоціація України (НПА) — https://npa.org.ua
6. Європейська федерація психологічних асоціацій (EFPA) — https://www.efpa.eu

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Підсумковою формою контролю з освітнього компонента є **залік**, який виставляється за результатами роботи здобувача освіти протягом семестру на основі загальної суми набраних балів. Окремий підсумковий контрольний захід для отримання заліку не передбачається.

Поточне оцінювання здійснюється за результатами роботи на практичних/семінарських заняттях, виконання самостійних, індивідуальних та інших передбачених програмою завдань. Максимальна кількість балів за окреме заняття або інший вид роботи виставляється за умови повного і правильного виконання завдань, ґрунтовного володіння матеріалом, розуміння основних понять і закономірностей теми, здатності аргументовано висловлювати власну позицію, застосовувати набуті знання та формулювати обґрунтовані висновки.

У разі неповного виконання завдань, наявності змістових помилок, недостатньої аргументованості відповідей або часткового володіння навчальним матеріалом кількість балів зменшується відповідно до рівня виконання роботи. Підсумкова оцінка за освітній компонент визначається як сума балів, отриманих здобувачем освіти протягом семестру за всі передбачені види навчальної роботи.

ПОЛІТИКА ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Вивчення курсу ґрунтується на принципах академічної доброчесності, професійної відповідальності, самостійності, взаємної поваги та інтелектуальної відкритості.

Академічна залученість. Очікується систематична підготовка до занять, опрацювання рекомендованих джерел, активна участь у дискусіях, практичній та аналітичній роботі.

Самостійність. Здобувач освіти несе відповідальність за власну освітню траєкторію, своєчасне опрацювання матеріалів курсу та надолуження пропущених тем.

Академічна доброчесність. Неприпустимими є плагіат, фабрикація і фальсифікація даних, списування, несанкціоноване використання чужих матеріалів та інші форми академічної недоброчесності.

Академічна комунікація. Взаємодія в межах курсу має відповідати стандартам професійної етики: аргументованість позицій, коректність дискусії, повага до альтернативних поглядів і відповідальне використання професійної термінології.

Конфіденційність та етика. Під час аналізу клінічних, консультативних, дослідницьких або інших професійних випадків обов'язковим є дотримання принципів конфіденційності, захисту персональних даних і професійної етики.

Використання цифрових та ШІ-інструментів. Цифрові сервіси та інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися як допоміжні засоби навчання за умови збереження авторства, академічної самостійності, критичної перевірки отриманих результатів і дотримання вимог академічної доброчесності.

Професійний стандарт. У межах курсу підтримується культура, наближена до професійного та наукового середовища: точність формулювань, доказовість тверджень, критичне мислення, відповідальність за власні висновки та повага до стандартів психологічної науки і практики.